

SİNEMADAKİ YARATICI DÜŞÜNÜN ALICI DEVİNİMİYLE BULDUGU ANLAM

Ergün YOLCU*

The Meaning of Creative Thought

Man reflects the images on the picture curtain by using the perception of the audience. In doing so, the definitive power of the motion is widely used to enhance the meaning of the picture. The motion picture's structure is self defined in the process of gathering the elements that make up the cinematic language. It is the whole crew consisted of director, screenplayer and director of photography putting their work on the test in order to reach the audience in the most stylized manner.

.....

Sinema öyle bir şenliktir ki; "küçücük karelerin saniyede kaç devinimi ile beyaz perdeye yansır yaşam. Duygular, düşünceler, yaşananlar nasıl kağıda, oradan da beyaz perdeye aktarılır. Gizemli bir dünya sinema. Atlı karıncaya binmek için sıra bekleyen çocukların dayanılmaz sabırsızlığı ile çalışanları kucaklar sinema. Sonra yaşamın gizemli anlarına büyüü bir yolculuk başlar. Bıkmak usanmak bilmeyen bir çabanın ürünüdür; beyaz perdeyi renklendiren görüntüler"¹

* Araş.Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

¹ Nüket Güz, "Önsöz", 100. Yılında Bir Sinema Klasığı, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1995, S.5.

İnsan düşlemlerindeki görüntüyü, alıcının gücünü kullanarak sinemaya aktarmaktadır. Bunu gerçekleştirirken de devinimin görüntüye kattığı anlamdan olabildiğince yararlanmaktadır. Filmlerle elde edilmek istenen yapı, sinema dilini oluşturan öğelerin bir araya getirilmesiyle anlam bulur. Anlatının izlerkitle tarafından en iyi biçimde algılanması için senaristler, görüntü yönetmenleri, yönetmenler kısacası anlamlı yapıyı oluşturan bütün sinemacılar uğraş verir.

Anlamlı yapıdan, filmin bütününe oluşturan biçimsel ve içeriksel yapı anlaşılmalıdır. Çünkü anlam kişiden kişiye göre farklı algılanmaktadır. Filmden gönderilen iletileri her insanın algılaması ayrıdır. Sinemacılar filmdeki anlamı oluşturan dizgeyi, şifreyi oluştururlar ve bu şifreyi bilirler. İnsan bu şifreleri dilsel ve görüntüsel olarak algılamaya çalışır. Çözmeye uğraşır. Gönderilen iletilerin şifreleri çözüldükçe filmin bütünündeki anlamlı yapıda ortaya çıkar. Görüntü ve ses iletiye anlam kazanır. Diğer bir anlatımla, "iletinin gönderen için bir anlamı, izler kitlenin usundan geçerek algıladığı bir anlamı vardır."²

İnsanların aralarında anlaşmak için kullandıkları dil, davranış biçimleri, görüntüler, müzik, uzam, reklam afişleri, tiyatro gösterileri, gazeteler, dergiler, yazımsal etkinlikler kısacası bildirişim amacı taşıyan taşımasını her anlamlı bütün, çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir.³ Sinema filminde anlamlı bütün sinema dilinin (Devinim, alıcı açıları, çekim ölçekleri, ışık, ses, renk, kurgu vs...) bütün öğelerinden yararlanılarak oluşturulur.

İnsan bütün yaşamı boyunca temelde, içinde yer aldığı dünyayı kavrayıp, yorumlamak ve yeniden anlamlandırmakla geçer.⁴ Filmlerde de aynı temel söz konusudur. İzlerkitle de filmindeki dünyayı kavrayıp yorumlamak ve yeniden anlamlandırmaktadır. Kendi bakış açısına göre bunu yapar. Yani düşününe yollanan iletilerin, düşündündeki bilgilerle biçimlenmesinden sonra anlamlandırılmış yapı ortaya çıkar. Algılama süreci, iletilerin izler kitle tarafından, duyu organları aracılığıyla ayırma sürecidir.⁵ Görüntüyle, sözle ya da başka anlamlandırma

2 Nüket Güz, "İletişim Süreci ve Temel Öğeler", İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1998, ss., 126-128.

3 Mehmet Rifat, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramı: I. Tarihe ve Eleştirel Düşünceler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s.19.

4 Mehmet Rifat, Homo Semioticus, Kaf Yayıncılık, 3.bs., İstanbul, 1999, s.12.

5 Nüket Güz, "İletişim Süreci...", S.134.

yöntemleriyle iletişimde bulunduğumuz zaman, göndergenlik niteliğine ilişkin düşünceler ortaya çıkarırız. Nesneyle ilgili olarak da iyi-kötü, güzel-çirkin, açık-kapalı gibi yargılarda bulunarak kendi davranış biçimimizi yani tutumumuzu anlatırız.6 İzlerlikle filmleri kendine göre yorumlayabildiğine göre farklı anlamlarda kazanabilir gösterilen.

Devinim sinema diline yeni anlam katan öğelerden biri olmayı, yönetmen Griffith'in "hoşgörüsüzlük" (Intolerance-1916) filmiyle kazandı diyebiliriz. Bu film sinema anlatım olanakları ve bu olanakların kullanılmasındaki yenilikleriyle sinema tarihine geçti. Filmde 5000 figüran rol almış, 45 metre yüksekliğinde dekorlar yapılmıştır. Sayısız at ve fil kullanılmıştır. 25 kişinin itmesiyle birlikte 45 metrelik dev şaryo kayma devinimi yapmış, sahnenin görkemli güzelliği görüntülenmiştir. Çekimler film yapısında çok iyi kullanılmış ve sinema diliyle anlatılamayacak hiç birşey olamayacağı vurgulanmıştır.7

"Görüntünün tözü gözümüzle gördüğümüz tüm nesnelere, biçimiyle alıcının belli bir açıdan gösterdiği nesnelere. Görüntüdeki nesne gerçek dünyadaki gibi değil. Kimi kez yönetmen nesnelere gerçekliği çok az değiştiriyor, gerçek dünyadaki nesne ile görüntüdeki nesne birbirine çok benziyor. Ama bu görüntünün de bir biçimi var. Çünkü yönetmen görüntüdeki nesnelere belli bir açıdan, belli bir ışık altında gösteriyor. Yani bu görüntü de yönetmenin bakış açısını yansıtıyor. Görüntünün biçimi ile görüntünün fiziksel görünüşü ayrı şeyler"8

Yönetmen tarafından görüntü, anlatı biçim ve içeriğine göre başka bir bakış açısıyla izlerkitleye yansıtılmaktadır. Alıcı devinimleri kullanarak nesnelere gerçek görüntüsünden uzaklaşma da olasıdır. Bu durum izlerkitlenin nesneyi yanıltıcı görüntüleriyle algılamasına neden olabilir. Filmdeki anlamlı yapı nesnelere gerçek biçimlerinden uzaklaşılması ile sağlanabilecektir, alıcı devinimlerinden de yararlanılır. Ortaya çıkan görüntüler filmin biçim ve içeriğine ters düşmüşse, yönetmen tarafından kabul görür. Önemli olan anlatıyla görüntünün biçim ve içerikte anlamlı bir yapıyı oluşturmasıdır.

6 Pierre Guiraud, *Göstergebilim*, Çev: Mehmet Yalçın, İmge Kitabevi, 2bs, Ankara, 1994, s.22.

7 Atilla Dorsay, *100 Yılın 100 Filmi*, Remzi Kitabevi, 2. Bs., 1997.s.19.

8 Seçil Bükler, Bükler, Seçil, *Sinemada Anlam Yaratma*, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.s.49.

kaydırılması ve çevrimesiyle alıcı devinimi gerçekleşir. Kurguyla filmin devinimi ortaya çıkar.⁹ İnsanın kendi çevresinde dönerek oluşturduğu dairesel devinimle alıcının kendi etrafında yaptığı devinim, merdivenden yukarı çıkan, ağaca tırmanan, vb. eylemleri gerçekleştiren insanın devinimiyle, alıcının dikey devinimi, yürüten, koşan insanın devinimiyle, alıcının yatay devinimi aynıdır.¹⁰

Alıcı aldığı görüntüleri, izlerkitleye ileterek iletişim sürecini başlatır. Alıcının olaylara bakış açısını değiştirmesi, bizim de olaylara bakışımızı değiştirir. "Alıcı konuya bakar, konunun içine girer ve konuyu yeniden yaratır."¹¹ Sinema filmlerine alıcı devinimleriyle anlatıya görsel, psikolojik ve dramatik anlam kazandırılır. Alıcı devinimini üç biçimde inceleyebiliriz. Birincisi alıcının kendi ekseni etrafında çevrimesiyle elde edilen devinim; ikincisi, her hangi bir devinimli nesneye alıcının bağlanmasıyla elde edilen devinim ve optik devinimdir.¹²

1. Çevirme Devinimi

Çevirme ile elde edilen devinimde, iki nesne arasında ilişkiyi kurular; nesnelere insan arasındaki ilintisel bağ oluşturulur. Önemli bir devinim, tek bir çekimle izleyicide beklenen etkiyi vermeyebilir. Değişik devinimlerde değişik açılarda yapılan çekimler hem daha ilginç olur hem de görüntüye canlılık katar. Alıcının kendi ekseni etrafında yaptığı çevirme, yatay çevirme ve aşağı yukarı çevirme biçimindedir. Alıcıyla yapılan çevirmelerde üç ayak (tripod) devinimsizdir. Oynatılmaz. Kaydırma devinimiyle ayrılan yönü, devinimsiz olmasıdır.

1.1. Yatay Çevirme Devinimi: Alıcının üç ayağının devinimsiz bir biçimde bulunarak kendi ekseni etrafında soldan sağa ya da sağdan sola doğru yapmış olduğu çevirmeye yatay çevirme denir. 360

9 Nijat Özön, *Sinema Sanatı:100 Soruda*, Gerçek Yayıncı, Gözden Geçirilmiş 2.Bs., İstanbul, 1984. s.53.

10 Daniel Arijon, *Film Dilinin Grameri 2*, (Çev. Yağın Demir), Kavram Yayınları, İstanbul, 1995 s.181

11 Levend, Kılıç, *Görüntü Estetiği*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1995 s.77

12 *Television Studio*, BBC Television Training, London, 1987; Mahmut Tali Öngören, *Senaryo ve Yapım 3*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1993., s.75-82; Daniel Arijon, *Film Dilinin Grameri 3*, (Çev.Yağın Demir), Kavram Yayınları, İstanbul, 1996, ss., 381-405; Seyide Parsa, *Filmin Temel Öğeleri:Estetik Açısından*, Neşra Yayıncılık, İzmir, 1989., ss.50-51; Aydın Ziya Özgür, *Televizyon Reklamcılığı : Kavramlar-Süreçler*, Der Yayınları, İstanbul, 1994., ss.130-131; Nadi Kafalı, *TV Yapımlarında Teknik ve Kuramsal Temeller*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993.ss.178-198.

derecenin bir bölümü kadar çevrinme yapılacağı gibi tam bir dönüş de yapılabilir. Her filmde olduğu gibi elde edilmek istenen görüntünün biçimine göre çevrinme devinimi yapılır. Çevrinmenin yapılabilmesi için düşünülen görüntüde anlatıya bir katkıda bulunup bulunmayacağı kararı verilmelidir. Yatay çevrinme, devinim süresince izleyicinin ilgisini ayakt tutmalıdır. En çok kullanılan alıcı devinimidir. Yatay çevrinme yapılırken alıcının sarsılmamasına dikkat edilmelidir. Devinim yumuşak bir çevrinmeyle başlayıp, aynı biçimde sonlandırılmalıdır. Alıcı çevrinirken hızı iyi ayarlanmalıdır. Çevrinme yavaş başlayıp, hızlanabilir ve daha sonra yeniden yavaşlayabilir. Tüm çevrilmeler, anlatıya görsel bir anlam katmak için yapılır. Yatay çevrinmeyle konunun izleyici üzerinde etki yaratması beklenir.

Sinemanın ilk dönemlerinde yatay çevrinme, konunun çerçeve dışında kalan bölümlerinin izleyiciye gösterilmesi için kullanılmıştır. Bir nesneden öbür nesneye geçiş yapılırken çevrinme kullanılmış ve böylece izleyici iki nesne arasındaki uzaklığı algılaması beklenmiştir. Çevrinme hareketiyle izleyiciler alıcı çerçevesinin dışında kalan uzamda başka neler olduğunu öğrenirler. Çünkü görünenle görünmeyeni ilintilendirmek isterler. Örneğin, görüntüye önce yaşlı bir adam gelir. Yatay çevrinmeyle birlikte görünmeyen uzamda spor ve pahalı bir otomobil görüntülenir. İzleyici yaşlı adamı zengin ve yaşlılık psikolojisinden kurtulmaya çalışan biri olarak algılayabilir. Yine aynı biçimde ilk görüntüye yaşlı adam gelir. Yatay devinimle eski ve hiçkimsenin olmadığı bir ev gösterilir. İki görüntü çevrinmeyle ilintilendirilir. Bu durumda ise izleyici yaşlı adamın yoksul ve yaşında yalnız başına kaldığını düşünür.

Görüntünün alıcı çerçevesinden çıkmaması için bir konu izlenir. Bu izlenirken yatay çevrinmeden yararlanılır. Koşan, yürüyen birini yani devinimli bir canlıyı izlemek için kullanılır. Devinimin hızıyla çevrinme hızı aynı olmalıdır. Örneğin, hızla giden motosikletli birinin kaçış sahnesinde yatay çevrinme kullanılabilir. Motosikletli kişi, aynı hızda ki alıcının çevrinmesiyle izlenir ve kaçtığı yön görüntülenir. Böylece devinimli bir nesne izlenerek, devinim boyunca yeni nesnelerin algılanması sağlanır.

Herhangi bir canlıya ya da nesneye karşı verilen tepkiyi ve tepkinin nedeninin ne olduğunu göstermek için yatay çevrinmeden yararlanılır. Örneğin bir çocuğun sevmesi görüntülenir. Yatay çevrinme yapılarak çocuğun neden sevindiği gösterilir. Tepkinin nedeni gösterilir. Sevinmenin neden olduğu varlık önce görüntüye gelir. Daha sonra bu varlığa tepki

gösteren çocuk da gösterilir. İki biçimde de yatay çevrinmeyle tepki ve nedeni ilintilendirilir.

Yatay çevrinmeyle, giriş ve çıkışlar gösterilir. Bir uzam içindeki her hangi bir yerden başka bir yere giriş ve çıkışlarda yatay çevrinme kullanılır. Örneğin herhangi bir oyuncunun bir odadan çıkıp öbürüne geçmesi yatay çevrinmeyle izlenebilir. Daha sonra yeniden aynı odaya girmesi görüntülenir. Çevrinmeyle, devinimli canlıların uzam içine giriş çıkışları izleyiciyi ilintilendirme güçlüğüne sokmadan görüntülendirir. Aynı biçimde nesnelere çerçeveden çıkıp tekrar girmesini de kullanılır. Böylece ilk önce görüntüye gelen nesne ya da insan tekrar görüntüye girmediğinde görüntüde bütünlük bozulmaz.

İleri doğru kayma devinimini kullanmanın gerekli olmadığı durumlarda yatay çevrinme kullanılabilir. Özne alıcı da bilinmeyi ararken çevrinme yapar. Aktörün gözünden görünenler, özne Alıcıyla verilir. Sağa-sola, sola-sağa dönüşler yatay çevrinmeyle verilir. İzleyicide aktörün çevresine bakması izlenimi yaratılır. Hızlı geçişlerde de çevrinme kullanılır. Süremin hızlı geçmesi, uzamın değişmesi izlenimini vermek için hızlı yatay çevrinme yapılır. Canlı yayın programlarında süre dolurmak ve uzamda değişiklikler yapmak için alıcı çevrinir.

İzleyicinin bilmediği uzam içerisindeki nesnelere ya da canlı varlıkları göstermek için yatay çevrinme kullanılır. Bu devinim izleyici üzerinde dramatik etki yaratılır. Nesnelere üzerine uzam bölünmeden ilgi çekilebilir. Örneğin alıcı uzamı görüntülemeye başlar. Uzamın bilinmeyen bir köşesinden beklenmedik bir varlık ortaya çıkar. İzleyiciyi gerginleştirmek ya da korkutmak kısacası dramatik bir etki yaratmak kolaydır.

1.2. Dikey ve Düşey Çevrinme Devinimi:

Alıcının ayakları ya da bağlandığı yer üzerinde devinimsiz bir biçimde aşağı-yukarı çevrinmesine düşey ve dikey çevrinme denir. Bu devinim alıcının dikey yükselişi ya da alçalışıyla karıştırmamalıdır. Alıcı yukarı ya da aşağı doğru çevrinirken bir düzlem üzerinde devinimsizdir. Alıcı yükselip alçalma devinimi yapmaz. Yatay çevrinme gibi düşey çevrinmede çok kullanılmaktadır. Alıcı çevrinmeleri iki nokta arasındaki köprüyü sağlamaktadır. Düşey çevrinmede aşağıdaki ve yukarıdaki nesnelere ya da insanlar arasında bağ kurulur. Birbirleriyle ilintilendirilir.

Alıcı çerçevesine girmeyen yükseklikteki nesnelerin görüntülendirilmesinde düşey çevrinme kullanılır. Üst üste yerleştirilmiş bir birbirleriyle ilintili uzamların, alıcının yukarıya doğru çevrinmesiyle görüntü değişimi sağlanır. Örneğin güneşin görüntüsü çekilmek istendiğinde, alıcı aşağıdan yani yerdeki uzamdan, uzaydaki uzama doğru çevrinir. Böylece iki nokta arasında ilinti kurulur. Tersi çevrinme de yapılabilir. Örneğin yaratılan bir taşın ya da bir bardağın yukarıdan aşağıya doğru yaptığı devinim düşey çevrinmeyle görüntülenebilir. Devinimsiz nesnelere düşey ya da dikey çevrinmeyle izleyiciyetanıtılabilir.

Dikey ve düşey çevrinmeyle iki uzam arasındaki yükseklik izleyiciyehissettirilir. Örneğin uzay gemisinden dünyaya bakan bir astronot görüntüye gelir. Astronotun yüzünden aşağı doğru alıcı devinimiyle çevrinme yapılır. Dünya görüntüye gelmektedir. İzleyici alıcı ile birlikte aşağı bakar ve yüksekliği algılar. Böylece iki uzam birleştirilerek bir anlam yaratılır. Gökdelenlerin yükseklikleri izleyiciyegösterilirken dikey binanın yüksekliği izleyicide dramatik bir etki yaratır.

Geçişlerde kullanılır. Yatay çevrinmenin başlayıp geldiği bir noktadan yukarı doğru görüntüleme gerekiyse düşey çevrinme yapılır. Örneğin bir ayakkabı görüntüsü ekrana gelir. Daha sonra bu ayakkabının kime ait olduğu, alıcının sağa doğru çevrinerek ve düşey çevrinmesiyle gösterilir.

Dikkati çekmek, bilinmeyeni göstermek, uzamın tanıtırken yüksekliğini vermek, düşey çevrinmeyle gerçekleştirilebilir. Yatay çevrinmenin dikkati çekmek, bilinmeyeni bilinir hale getirmek ve çevreyi tanıtmak gibi işlevselliği düşey çevrinmeyle yapılmaktadır.

1.3. Kaydırma Devinimi

Alıcının ileri, geri ve yatay biçimde devinmesiyle gerçekleştirilen devinime kaydırma devinimi denir. Alıcının nesnenin üzerine ya da gerisine doğru gitmesine ileri-geri kaydırma devinimi; alıcının sağa ve sola her iki yana birden devinmesine de yatay kaydırma devinimi denir.¹³ Çok sayıdaki alıcı devinimi, enerji, telâş, heyecan ya da şiddet duygusunu yaratır.

Kaydırma devinimi, alıcının üzerinde durduğu üç ayağın (tripod) tekerlekleriyle, yere döşenmiş raylarla, dolay adı verilen araçta ve özel bir

¹³ Camera Mountings, BBC Television Training, London, 1987 ; M.Tali Öngören, Senaryo ve Yapım3, ss., 95-111 ; Nadir Kafalı, a.g.y., s.187-192, Nijat Özön, a.g.y., ss., 55-57; Daniel Arijon, Film Dilinin Grameri 3, ..., ss., 423-460.

taşıtı üzerine bağlanarak yapılmaktadır. Yere döşenmiş raylara, şaryo denir. Üç ayak ileri-geri, sağa-sola devinerek alıcının ileriye-geriye ya da sağa-sola doğru devinmesini sağlar. Raylar üzerine konan bir üç ayağa alıcı bağlanır. Raylar nesneye doğru döşenmişse ileri-geri devinim, uzama paralel yerleştirilen raylarla, yatay kayma devinimi sağlanır. Dolly aracıyla ray sistemindeki gibi asıl nesnenin üzerine ya da paraleline doğru konmasıyla kayma devinimleri elde edilir. Özel bir otomobil ya da kamyonet üzerine bağlanan alıcıyla istenilen kayma devinimleri de gerçekleştirilir.

Nesne ya da nesnelere yaklaşmak için önedoğru kaydırma devinimi yapılır. Uzam içinde görünen nesnelere yavaş yavaş çerçevenin dışında kalır. Alıcı önedoğru nesneye ilerler. Böylece alıcı, yönetmenin izleyici üzerinde etki bırakmasını istediği asıl konuyu daha büyük görür. Giderek konuya doğru yaklaşmasıyla, izleyici konunun içine girer. Konuyu yakından tanır. Ayrıntıya girilir. Dramatik etki yaratılmak için kullanılır. İnsana yaklaşan alıcı, yüzüne doğru ilerledikçe kişinin ruhsal yapısını izleyiciye yansıtır. İnsanın ruhsal durumu üzüntüsü, sevinci, kaygıları kusursuz biçimde anlatılır. Yakın çekim ölçeği, yarattığı anlamı daha vurucu hale getirir. Hızlı bir biçimde nesneye ya da insana doğru ileri hareketle, izleyicinin nesneyi ya da insanı hemen tanıması, ani yüz mimiklerinin görünmesi istenir. Yavaş yavaş yaklaşmak, çerçevedeki nesnelere de konunun içine alıp, bunları izleyicinin algılamasından sonra çerçeveden çıkarmak için yapılır. Bir şeyi betimlemek, açıklama yapmak ve tanıtmak için alıcı devinimi yavaş olmalıdır.

Geriyeye doğru kaydırma devinimi, ileriye doğru yapılan deviniminde sağlanan etkinin tam tersi elde edilmek için yapılır. Konudan uzaklaşma, başka nesnelere çerçeveye sokma, ayrılma ve başka bir uzama geçme geriyeye doğru kaydırma devinimiyle gerçekleştirilir. Yakın plandaki nesneden uzaklaşmak, betimleyici, dramatik ve açıklayıcı etki yaratır. Geriyeye kaydırma ile uzam hakkında bilgi verilir. İzleyiciden olayların nerede geçtiğinin algılaması ve uzam ya da dekada bulunan varlıklarla ilinti kurması istenir. Görüntüdeki varlıkla uzam ilintilendirir. Daha ilerdeki sahnelerde uzamın izleyici tarafından hatırlanabilmesi için geriyeye kaydırma devinimi yapılır. Çok yakın çekimlerin üst üste geldiği durumlarda da izleyiciye uzamı anımsatmak için kaydırma deviniminden yararlanılır.

Yatay kaydırma, devingen bir canlıyı izlemek için de kullanılır. Bir canlı uzamda yatay biçimde devingen olabilir. Alıcı bu varlığı yatay devinimle izler. Başka bir canlıyla konuşursa yüzünü göstermek gerektiğinde kesme yapılmasına gerek kalmaz. Kayma devinimiyle canlılar

kesintisiz olarak görüntülenir. Ve varlığın yürüyüşünü alıcı sonuna dek izler. Örneğin kaydırmayla oyuncu arkadan izlenebilir. Birbirleriyle konuşan iki sevgili görüntülenir. Kız sinirli bir biçimde konuşarak kapıya doğru ilerler. Alıcı kızı arkasından izleyerek devinir. Alıcı sola doğru ya da sağa doğru (konum açısına göre) tekrar erkeğin yanına kayarak gelir. Böylece yatay devinimle uzamdaki görüntüleri kesme yapmadan bütün olarak izleyiciye gösterme sağlanır.

Kaydırma devinimi olarak çevrimsel kaydırma devinimi kullanılır. Fakat zor olduğu için az kullanılmaktadır. Kullanıldığı sürende, dramatik bir etki yaratma amacı düşlenir. Truffaut "Jules et Jim" filminde alıcıyı dairesel kaydırarak çevrindirir. Burada bir birini seven iki kişinin düştükleri çaresizlik anlatılmak istenmiştir. 14 Gen'de bu tür kaydırma devinimi duygusal bir anın anlatısında kullanılır. Çevrimsel kaydırma oyuncular arasındaki ilintide anahtar konumuna gelir. Konuya dramatik yaklaşırken, kaydırmanın ön plana çıkması önlenmelidir. Yoksa bu durumda asıl konu ikinci plana atılır. İstenen anlatı yaratılamamış olur. Yarım çevrim kaydırma devinimi de gerekli ortamı yaratabilir. Önemli olan etkili dramatik örgüyü hangi kaydırma devinimiyle kuracağını bilmektir.

2. Alıcının Dikey Yükseliş ve Düşey Alçalış Devinimi

Alıcının yükselişi ve alçalışı iki biçimde gerçekleştirilir. Birincisi alıcının üç ayak üzerinde yükselip alçalması, ikincisi ise alıcının vinçler ve özel taşıtlar üzerinde alçalma ve yükselme devinimidir. Çekimi yapılacak sahnenin özelliğine göre başka bir anlatıyla, elde edilmek istenen etkin görüntüye göre ne tür devinim yapılacağına yönetmen tarafından karar verilir. Kolay sahneler, alıcının üç ayak üzerinde yükseltilmesi ve alçalmasıyla çekilir. Dahagüç ve hızlı sahneler de vinçler ve özel taşıtlar kullanılır.

2.1. Alıcının Üç Ayak Üzerinde Yükselişi ve Alçalışı

Alıcı üç ayağında hidrolik bir sistem olması gerekir. Devinimsiz sahnelerin görselleştirilmesinde üç ayak kullanılır. İkili konuşma sahnelerinde, üstün durumda olan kişi çerçevenin üst kısmına yerleştirilir.

14 Sevil Bülker, *Sinemada...*, s.117 ; Daniel Arijon, *Film Dilinin Grameri 3...*, s.461.

Bu dramatik bir etki yaratır. Bir kişinin başka bir kişi üzerindeki üst ünlüğünün etkisi verilir.15 Yukarı kaldırma ve aşağı indirme devinimi nesnelere insanlar arasında, insanlarla diğer canlılar arasında psikolojik ve dramatik bir etki yaratmak için kullanılır. Bazin' e göre, birbiriyle ilişkili iki olayı ayrı çekimlerde vermek yerine alıcı devindirilerek vermek çok daha etkili olur.16

Alıcının yükselme ve alçalma deviniminden görüntü düzenlenmesi için de yararlanır. Uzamda bulunan nesnelere biri, oyuncunun görüntüsünde sorun yarattıysa, alıcı yükselerek ya da alçaltılarak, nesneye oyuncuyu birbirinden ayırır. Örneğin, bir iş adamı ya da kamu görevlisinin makamında çekim yapılırken, görüntüye istenmeyen nesnelere girebilir. Alıcı yukarı doğru yükselerek görüntüye girmesi istenmeyen nesnelere temizlenir. Alıcı dikey yükselirse, çerçevenin arkasındaki nesnelere de çerçevenin üst çizgisine yaklaşır. Alıcı düşey alçalış yaptığında çerçevenin arkasındaki nesnelere çerçevenin altına doğru inerler.

Dikey yükselme iş ve düşey alçalış yapabilen bir alıcı, konuya aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya ve göz seviyesinde bakabilir. Bir nesneyi önemli duruma getirir, başka bir nesneyi önemsiz gösterebilir. Ya da eşitlik yaratmak için aynı seviyede tutabilir. Filmde istenen dramatik yapıya göre alıcı devinimi ayarlanır. Her çekimde alıcı yüksekliğinin birbirine uygun olması da gerekir.

2.2. Vinçli Devinimler

Alıcıya hareket vermek için değil amayapılması çok zor, olanaaksız süre kayına neden olabilecek durumlarda duran biçimde vinçlerden yararlanır. En çok bir düzeyden başka bir düzeye çıkan ya da inen kişileri görüntülemek için kullanılır.17 Vinç yüksekte başlayan bir olayı göz düzeyine ininceye dek izler. Yüksekte çekimi yapılan devinimli filmler için alıcı vinçte yükseltilir.18 Özellikle açık uzamlarda çekilen filmlerde alıcının yükseltilmesi vinçlerle sağlanır.

Yönetmen bir konuya yukardan bakarak sahnenin atmosferine duygusal bir yorum katabilir. Bunun için vinçlerden yararlanır. Öncelikle ön plandaki nesne ve canlı varlıklar görüntüye gelir. Daha sonra alıcı vinç

15 M.Tali Öngören, *Senaryo ve Yapım* 3, ...ss, 114-115.

16 Seçil Bükler, *Sinemada...*, s.124.

17 Daniel Arijon, *Film Dilinin Grameri* 3, ..ss.467-472

18 David C. Denison, *As Seen On TV*, Simon&Schuster Building, New York, 1992 ; *Camera Mountings*, BBC Television Training, London, 1987.

yardımla arka plana doğru devinir. Böylece büyük olarak görüntülenen nesne ve canlı varlıklar, giderek küçülür. Örneğin bir kovboyun görüntüsü yakın planla görüntüye gelir. Vinç yardımıyla yapılan devinimle birlikte alıcı, yavaş yavaş yukarı doğru kaldırılır. Görüntüye kovboyun dışında kalabalık ve arka planda büyük bir uzam gelir. Kovboy kalabalık içinde yine yalnızdır.

Genel plandan yakın plana ve daha sonra tekrar genel plana geçmek için vinç kolaylık sağlar. Alıcı genel plandan yakına indikçe konunun önemini vurgular, izleyiciye gösterir ve yeniden konuyu uzaklaştırarak, izlerkitlenin sahneyi yorumlamasını bekler. Örneğin Richard Ronner'in yönettiği "Süperman" filminde başakları uzamış ve sararmış bir tarla görüntüye gelir. Başakların içinde bir çocuk yatmaktadır. Genel plana geçildiğinde biçerdöver görüntüye gelir ve çocuğu doğru ilerletmektedir. Bu görüntüler vinçdevinimiyle el edilmiştir. İzleyici önce genel planda tarlayı görerek uzamın içine girer. Dahasonra çocuğu görür. İzlerkitle çocukla tarla arasında ilinti kurar. Son olarak biçerdöver görüntülenir. Bu tehliktir. Çocuk, uzun başaklar içerisindeki tarla ve biçerdöver. İzlerkitle vinç yardımla alıcının görüntülediği sahnede gerilir. Uzamın içerisine girer ve yönetmenin vermek istediği gerilimi, tehlikeyi ve korkuyu yaşar.

Vinçin yukarı doğru yaptığı devinimde alıcının gördüğü ön plana dikey yükseltile bir nesne yerleştirilirse, derinlik yanılması nedeniyle, izleyicide güçlü bir yükseklik duygusu uyandırılır. Aynı biçimde aşağıya doğru yapılan devinim aynı etkiyi yaratır. Kalabalık sahnelerin çekiminde devinde yapılan deviniminden yararlanılır. Örneğin alıcı, karaya çıkartma yapan askerlerin genel ve kalabalık durumlarını görüntüler. Çerçeve içindeki askerlerin kalabalığından alıcı devinerek özel görüntüye doğru çevrinir. Alıcının görüntülediği yakın planda başrol oyuncusu asker vardır. Kalabalık plandaki askerler, mücadele, birlik, yaşam, ölüm ve savaşın mantıksızlığı duygularını bir arada yaşarken, izleyicinin de bunları algılaması istenir.

Durağan uzamda vinç devinim yaratılır. Uzam içinde varlıkların durağan olması, alıcının devinmesini gerekli kılar. Alıcı durağan çekim yaparsa, görsel olarak çekimde eylem ve hız olmaz. Alıcı yukarı doğru yükselerek sahne içinde fiziksel ve zihinsel olarak basla altında olan insanların, varolan atmosferlerini dahada arttırır.

2.3. Optik Kaydırma İle Elde Edilen Devinimi (Zoom)

Optik kaydırma özel yapıdaki mercek aracılığıyla alıcının yerini değiştirmeden çekimin görüş alanını öne ya da geriye kaydırma devinimidir. Alıcının duran bir biçimde nesnelere yaklaşır, uzaklaşır, genel çekimden ayrıntılı çekime geçiş yapabilir. Değişir odaklı mercek kullanılır ve odak uzaklığı bir kol yardımıyla değiştirilebilir. İstenirse ileri geri kayma devinimi kesintisiz bir biçimde sağlanabilir. 19

Daha önce açıkladığımız gibi alıcının nesneye doğru ileri ya da geriye doğru yaptığı devinimle, nesnenin varolduğu uzamın geniş bir bölümü görüntüye girer ya da çıkar. Uzam alıcının nesneye doğru devinimiyle küçülür. Nesneden geriye doğru devinimle uzam genişler. Uzamda bir nesneye doğru alıcının yaptığı kayma devinimiyle, optik kayma deviniminin geniş açıdan dar açığa geçmesi arasındaki temel ayrım, kayma deviniminde sahnenin derinliğinde görülen değişimdir. Öndeki nesne arkadaki nesneye oranla daha çabuk büyür. Optik devinimle yaklaşımında ise uzamdaki tüm nesnelere aynı oranda büyür. Zoom mercek dar açı konumunda olduğunda, dar açılı mercek özelliğindedir. Uzamda farklı uzaklıkta yer alan nesnelere birbirlerine yapışık bir biçimde ve arkadaki nesnelere ön plandaki nesnelere doğru yaklaşmış gibi gözüktürler 20

Optik kaydırma devinimini zorunlu olmadıkça yönetmenler kullanmazlar. Çünkü uzamda istedikleri derinliği optik kaydırma devinimiyle sağlayamazlar. Optik kaydırma deviniminin kullanıldığı üç temel yöntem bulunmaktadır. Birincisi, mercek bir nesneye odak uzaklığını değiştirerek yaklaşır, ya da uzaklaşır. Yani genel çekim ve ayrıntılı çekim yapılabilir. İkincisi, Zoom devinimli bir varlığı izleyebilir. Üçüncü olarak, odak uzaklığı (zoom) değiştirilirken alıcı kayma devinimi yapabilir. İlk iki durumda alıcı sabittir. Üçüncü durumda ise alıcı devingendir. En çok kullanılan zoom devinimi, yavaş, hızlı, yavaş biçimde yapılan devinimdir. Nesneye yavaş yaklaşılır, daha sonra nesne büyümeye başladıkça hızlanır ve yeniden yavaş biçimde nesnenin görüntüsü sabitlenir 21

Yavaş optik kaydırma devinimi, sabit hızda bir görsel yaklaşma ve uzaklaşma sağlar. Hızlı optik kaydırma devinimi, şok etkisi yaratmak için

19 Nijat Özön, a.g.y., S58 ; M.Tali Öngören, *Senaryo ve Yapım 3*, ...s.119.

20 *Television Studio*, BBC Television Training, Englan, 1987; Daniel Arijon, *Film Dilinin Grameri 3*, ...s.473.

21 Nadir Kafalı, a.g.y., s.197.

kullanılmaktadır. Bir kişinin yüzüne doğru hızlı yapılan optik kaydırma, dramatik etki yaratır. Çünkü asıl konuyu oluşturan insanın yüzü, büyük biçimde çerçelenir. Uzamdaki diğer nesnelere çok kısa sürede çerçeve dışında kalır. Örneğin, markete giren bir soyguncu uzaktaki birinin alışveriş yaptığını görür. Alıcı hızlı optik kaydırma devinimiyle alışveriş yapan kişinin belindeki silahı çerçeveleyebilir. Böylece belinde silah olan kişinin polis olabileceği ya da bir sonraki görüntülerde çatışmanın olacağı bilgisi izleyiciye verilir. Hızlı optik kaydırma devinimiyle gerilim yaratılır. İzleyicinin dikkati çekilir. Optik kaydırma devinimiyle birlikte, kaydırma ve çevrinme yapılabilir.

Görüntü ve devinim sinemada birbirinden ayrılmaz.²² Alıcının anlamı gücü devinimle güçlenmiştir. Devinim görüntüye anlam kattığı gibi izlerkitenin düşününe göndermeler yapmada iyi bir araçtır. Alıcının devinimsiz olması görüntüde yalnızca nesnelere devingen olması, yönetmen için ya da kısacası sinemacılar için yeterli olmamıştır. Devinim öyle kullanılmalıdır ki, gücü izlerkitile tarafından hissedilebilsin. Dvingen görüntü izlerkitileyi büyütme, kendinden geçmesini sağlamak ve düşünsel eyleme hazırlamak amaçladır. Alıcı devinimi, filmi izlerkitileye aktarılan illerleri daha etkin biçime getirmek için kullanılır.²³

Teknolojik gelişimden sinema ve televizyon sektörü de kendi payına düşeni almıştır. Bununla birlikte alıcı yalnızca üç ayak üzerinde devinmemiş, vinçler ve öbür devingenliği sağlayan araçlarla görüntüyü izler kitleye ulaştırılmıştır. Devinimin oluşumunu sağlayan araçlar, teknik gelişimlerle birlikte çok daha etkin duruma gelmişlerdir. Teknik gelişim araçların kalitesini arttırmakla kalmayıp, devinime de yeni görsel etkinlik kazandırmıştır. Teknik olanaklar yönetmenin soyut düşününün, somuta dönüşmesini sağlar. Bu olanaklar teknik gelişimle birlikte saymakla bitmez.

Alıcı devinimiyle sinemacıların yaratıcı düşümlerini ilintilendirmeleri, izlerkitlenin algılamak için uğraş vercekleri birbirinden güzel, estetik ve olabildiğince renkli görüntüler ortaya çıkarmıştır. İzlerkitile de kendi düşümlerindeki bilgilerle devingen görüntüleri ilintilendirmekle, algılama sürecini başlatmış olurlar. Alıcı devinimi, izlerkitlenin düşümlerini etkin algılama sürecini hızlandırmakta ve düşümlerini etkin biçimde kullanmalarına sağlamaktadır.

²² Alim Şerif Onaran, *Sinemaya Giriş*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986, s.31.

²³ Ergün Yolcu, "Televizyon Reklamları ve Yapım Sürecine Bakış", İletişim Fakültesi Dergisi, sayı: VII, İstanbul, 1998, s.349.

Kaynaklar

- Arijon, Daniel, Film Dilinin Grameri 2,(Çev. Yaçın Demir),Kavram Yayınları,İstanbul,1995.
- Arijon,Daniel, Film Dilinin Grameri 3, (Çev.Yaçın Demir), Kavram Yayınları,İstanbul, 1996.
- Atilla Dorsay, Atilla, 100 Yılım 100 Filmi, Remzi Kitabevi, 2. Bs.,1997.
- Bükler, Seçil, Sinemada Anlam Yaratma, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.
- Camera Mountings, BBC Television Training, London, 1987.
- Denison,David C., As Seen On TV, Simon&Schuster Building, New York,1992.
- Guiraud, Pierre, Göstergebilim, Çev: Mehmet Yalçın, İmge Kitabevi,2.bs, Ankara, 1994.
- Güz, Nüket, “İletişim Süreci ve Temel Ögeler”, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1998.
- Güz, Nüket, “Önsöz”, 100. Yılında Bir Sinema Klasığı, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları,İstanbul, 1995.
- Kafalı, Nadir TV Yapımlarında Teknik ve Kuransal Temeller, Ümit Yayıncılık,Ankara, 1993
- Kılıç, Levend, Görüntü Estetiği, Kavram Yayınları, İstanbul, 1995.
- Onaran, Alim Şerif, Sinemaya Giriş, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.
- Öngören, Mahmut Tali, Senaryo ve Yapım 3, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- Özgür, Aydın Ziya Televizyon Reklamcılığı : Kavramlar-Süreçler, Der Yayınları,İstanbul, 1994.
- Özön,Niğat, Sinema Sanatı:100 Soruda, Gerçek Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 2.bs.,İstanbul, 1984.
- Parsa, Seyide, Filmin Temel Ögeleri:Estetik Açından, Neşa Yayıncılık,İzmir, 1989.

*İLETİŞİM FAKÜLTESİ DERGİSİ Sinemadaki Yaratıcı Düşünün Alıcı Devinimiyle
Bulduğu Anlam*

- Rıfat, Mehmet, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 1.Tarihçe ve Eleştirisel Düşünceler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

- Rıfat, Mehmet, Homo Semioticus, Kaf Yayıncılık, 3.bs., İstanbul, 1999.

Television Studio, BBC Television Training, London, 1987.

- Yolcu, Ergün, "Televizyon Reklamları ve Yapım Sürecine Bakış", İletişim Fakültesi Dergisi, sayı: VII, İstanbul, 1998.

